

Історична антропологія

УДК 94(44)«15»Франциск I

Л. В. Ващук

ОБРАЗ МОНАРХА-ПРАВИТЕЛЯ В УЯВЛЕННІ ФРАНЦИСКА I ВАЛУА (ЗА ОРДОНАНСАМИ ТА ЕДИКТАМИ КОРОЛЯ)

У статті проаналізовано образ монарха-правителя в уявленні Франциска I Валуа на основі текстологічного аналізу королівських актів (ордонансів, едиктів та декларацій). У дослідженні зроблена спроба співставити даний образ з особистістю самого Франциска, який не лише надав юридичної сили своїм ордонансам, а й примусив їх працювати на практиці.

Ключові слова: Франциск I, ранній французький абсолютизм, евокація, право ремонтрації, «ложе правосуддя»

Постановка проблеми. Франциск I Валуа (1515–1547) був засновником молодшої гілки правлячої династії – Валуа Ангулемських. Відзначившись активною зовнішньою політикою, пов'язаною з тривалим протистоянням з імператором Священної Римської імперії, Карлом V, Франциск I зумів утвердитися в свідомості своїх сучасників як «великий король» [1, 214], «славетний і тріумфуючий Цезар» [2, 90], «могутній король» та Геркулес [3, 35, 41]. Проте не менш активною була і внутрішньополітична діяльність короля, спрямована на зміцнення та монополізацію влади в його руках. Франциск I, як конкретними діями, так і словом: королівськими ордонансами, едиктами, деклараціями, впевнено вимальовує образ монарха – повноправного правителя в своїй країні, саме яким і позиціонує себе Франциск. У даному дослідженні зроблена спроба синтезувати цей образ, що чітко проглядається з королівських актів, та співставити його з самим Франциском I.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У контексті розвитку організації політичної системи Франції та формування абсолютизму дане питання частково прозвучало в загальних працях французьких істориків Ю. Метів'є, Л. Буркена, Ж. Жаккара [4–6], у російській науці – В. Малова, Н. Хачатурян [7; 8]. На жаль, в українській історичній науці немає спеціальних досліджень, присвячених цій проблематиці. Таким чином, це питання хоча й входило в поле наукових інтересів, в першу чергу, французьких істориків, проте потребує додаткового ґрунтовного вивчення.

Мета роботи полягає у комплексному дослідженні образу монарха-правителя в уявленні Франциска I Валуа за його ордонансами та едиктами. Найяскравіше даний образ вимальовується в тих королівських актах, що спрямовують свою законодавчу силу, на формування сильної абсолютної влади. Саме в них Франциск I, демонструючи авторитетність французької корони, чітко окреслює контури цього образу. Проте більш яскраво дописують образ монарха-правителя, який до того ж уособлює сам Франциск, саме ті документи, що урегульовують взаємовідносини королівської влади з іншими владними інституціями, найвпливовішою серед яких був Паризький парламент. Тому значна увага в даному дослідженні приділяється відносинам короля з Парламентом.

Виклад основного матеріалу. На початку XVI ст. головними політичними опонентами французької монархії, що перешкоджали посиленню абсолютної влади і авторитету короля, залишалися Паризький парламент і Генеральні штати. Слід зазначити, що Генеральні штати до досліджуваного періоду суттєво втратили політичне значення, про що свідчить той факт, що ще в середині XV ст. корона позбавила цей інститут права вотивати податки, а також прав законодавчої ініціативи і затвердження законів [8, 172]. Таким чином, Фран-

циск I Валуа за весь період свого правління не вважав за потрібне скликати Генеральні штати, останнє засідання яких відбулося у 1484 р.

Зовсім по-іншому склалися взаємовідносини з Паризьким парламентом, важливим судовим органом влади. На думку В. Н. Малова, становлення французького абсолютизму почалося ще на тій стадії формування адміністративної системи країни, коли управлінська функція не мислилась окремо від судової. Для середньовічного монарха процес управління був нерозривно пов'язаний з правом вершити суд. Цей період розвитку французького абсолютизму (приблизно до середини XVI ст., що припадає на правління Франциска I) історик визначив як судову монархію [7, 95]. У зв'язку з цим, королівській владі на шляху до абсолютизму довелося вступити в конфронтацію з Паризьким парламентом.

У боротьбі за владу Франциск I використовував традиційні способи впливу на політичну обстановку в країні, але при цьому вдихнув у них новий зміст. Наприклад, особиста присутність короля на засіданні Парламенту, так званому «ложі правосуддя» (*«dit de justice»*), або урочисте декларування своєї волі в законодавчих актах, сила яких все більше зростала.

На перший погляд, деякі формулювання королівських актів є формальними та чисто декларативними, проте вони однозначно несуть у собі глибокий відбиток демонстрації французькими монархами, в тому числі Франциском I, їх влади та авторитету. Зазначимо, що у всіх офіційних документах короля (ордонансах, едиктах, листуванні) текст традиційно розпочинається з фрази «Франциск, Божою милістю король Франції» (*«Franzois, par la grace de Dieu roy de France»*, *«Franciscus, Dei gratia Francorum rex»*). На нашу думку, таке формулювання є усталеним кліше офіційного документа, але водночас в ньому відображається апробована століттями віра в богопомазаність монарха та сакральність королівської влади. Постійне повторювання фрази «Божою милістю король Франції» додатково нагадувало широкому колу підданих, для яких призначались подібні документи, про священне начало королівської влади.

Крім цього, Франциск I, як помазанник Божий, виступає ще й захисником християнської віри. Неодноразово називаючи себе в ордонансах та листах «найхристиянніший король» (*«Christianissimus Rex»*) [9, 34, 82, 131, 166, 259, 624] або «найхристиянніший католицький король» (*«Roys trus chrestien et catholicique»*, *«Roys trus chrestien»*, *«Roys catholicique»*) [9, 12–17], Франциск свідомо демонструє свою релігійність та відданість християнству. При цьому мова йдеться саме про демонстрацію, адже в дійсності король під час протистояння з Імператором неодноразово вступав у відносини з ворогами християнства – турками. Не зважаючи на це, образ Франциска I, як захисника християнської церкви, усталився й у свідомості сучасників, оскільки вони часто вживали по відношенню до короля формулювання *«Christianissimus Rex»*. Наприклад, таке означення Франциска ми спостерігаємо на сторінках «Життєпису» Бенвенуто Челліні [1, 219]. Тобто однією з іпостасей образу правителя в документах Франциска I виступає помазанник Божий, монарх, наділений сакральною владою, який стоїть на сторожі християнської церкви та віри.

На особливу увагу в ордонансах і едиктах Франциска I заслуговує також фраза «бо така наша воля» (*«car tel est nostre plaisir»*). Буквально цю фразу можна перекласти як «тому що так нам подобається». Проте дана формула була неточно перекладена з латині, адже слово *«placuit»* в латинському варіанті означає не примху, а рішення [4, 59].

Хоча формулювання «бо така наша воля» присутнє ще в королівських указах Карла VIII (1483–1498) і Людовіка XII (1498–1515), але більш широкого поширення воно набуло саме з часів Франциска I та використовувалося до кінця XVIII ст. Ця фраза присутня не у всіх законодавчих актах, а тільки в найважливіших урочистих документах: едиктах, ордонансах і деклараціях [10, 560]. Для розуміння значення фрази «бо така наша воля» та мету її використання Франциском I, ми проаналізували не тільки його акти, але і його попередника, Людовіка XII.

Як свідчать джерела, в діловодстві королівської канцелярії Людовіка XII найбільш часто вживалася фраза «бо така наша воля», але існували й інші варіації. Набагато рідше (до 20-ти з усього масиву документів) зустрічається фраза «бо так нам до вподоби, щоб [це] було зроблено» (*«car ainsi nous plaist-il estre fait»*). Також зустрічаються варіанти – «бо так нам до вподоби і так ми хочемо, щоб [це] було зроблено» (*«car ainsi nous plaist-il, et voulons estre fait»*, *«car ainsi nous plaist et voulons estre fait»*) [11, 441, 447, 453]. Одиначним прикладом є фраза «бо така наша добра воля» (*«Car tel est notre bon plaisir»*), що увійшла в широке використання тільки з XVII ст. [11, 493].

Аналогічно закінчуються й ордонанси Франциска I: «бо така наша воля» («*car tel est nostre plaisir*») чи «бо так нам до вподоби, щоб [це] було зроблено» («*car ainsi nous plaist il estre fait*»). Проте на відміну від законодавчих актів Людовика XII, в ордонансах і едиктах Франциска ці формулювання вживались набагато частіше, та й самих документів було створено значно більше. Без сумніву, ця фраза, у всіх її існуючих формулюваннях, несе ідею – воля короля повинна бути виконана без обговорень. Про це додатково свідчить і заключне формулювання всіх королівських актів Франциска, яке наче ставить крапку під його рішенням: «Щоб свідчити це, ми поставили нашу печатку на даних наказах» («*En tesmoing de ce, nous avons fait mettre nostre scel a cesdictes presentes*»).

В умовах поступового посилення французької монархії фраза «бо така наша воля» набула значно глибшого змісту. В ордонансах Франциска раніше символічне та декларативне формулювання стало констатацією його абсолютної влади. Таким чином, Франциск I доповнив образ монарха-правителя рисами вольової особистості, яка не дозволить піддавати сумніву будь-яке рішення. Цей образ несе відображення абсолютистських устремлінь самого короля. Тобто Франциск створював образ ідеального правителя, в його розумінні, як реальними діями, так і за допомогою законодавчого слова – «бо така наша воля». Однією з найвагоміших причин, чому король примусив цю формулу працювати, стало підкорення королівській владі Паризького парламенту.

Підкорення Парламенту не обходилося без його конфліктів з монархом. Їх витoki сягають ще з XV ст., коли Паризький парламент зумів утвердитись як впливова та авторитетна установа. Найважливішою прерогативою, що давала змогу йому конкурувати з монаршою владою, було право реєстрації королівських едиктів, ордонансів та мирних договорів, а найбільшою мірою право «ремонтації» – право не реєструвати документ і повернути його для повторного перегляду королем [5, 219]. Починаючи з другої половини XV ст., саме ці повноваження та дії Парламенту стали основним джерелом конфліктів.

Перші заходи, направлені на обмеження повноважень Паризького парламенту, вжили ще Людовік XI (1461–1483) та Карл VIII. Біограф Людовіка XI Філіп де Коммін у своїх «Мемуарах» відмітив, що король мав намір «приборкати парламент», але він не прагнув суттєво урізати його повноваження, хоча багато в діяльності Парламенту було йому «не до душі, за що він його і не любив» [12, 278]. У 1497 р. при Королівській раді і на противагу Парламенту була створена нова судова палата – Велика рада (*Grand conseil*), яка складалась із декількох членів Королівської ради, вчених експертів-юристів та їх секретарів. Франциск I, у свою чергу, не тільки продовжив справу попередників, але й пішов на більш рішучі дії.

Причиною ускладнень взаємодії королівської влади з Парламентом стала ситуація, що виникла в результаті поразки Франциска I в битві при Павії (24 лютого 1525 р.). Франциск, потрапивши у полон до імператора Карла V, був змушений заради свого звільнення підписати принизливий Мадридський мирний договір 14 січня 1526 р., згідно з яким Франція відмовлялась від «бургундської спадщини» і претензій на італійські території – Генуезької республіки, Міланського герцогства та Неаполітанського королівства [13, 182, 188]. Імператор усвідомлював, що вийшовши з полону, король може відмовитися від договору, та наполягав на його затвердженні Паризьким парламентом до звільнення Франциска I. Однак Парламент відмовився реєструвати Мадридський договір, таким чином підриваючи авторитет короля на міжнародній арені. Даний інцидент, швидше за все, не спровокував конфлікт між королем та Парламентом, а навпаки, був наслідком вже існуючого протистояння і боротьби за владу. Крім цього, у зв'язку з відсутністю в країні Франциска I, Паризький парламент почав ставити під сумнів владу регентші, матері короля, Луїзи Савойської, а також Королівської ради.

Враховуючи ці доволі напружені обставини, Франциск I, повернувшись до Франції, в першу чергу розпочав рішучу боротьбу задля припинення зростання політичних претензій Парламенту. Важливим кроком у цьому напрямку стала практика евокацій – перенесення судових справ з Парламенту на розгляд Королівської ради. В свою чергу, Паризький парламент у вигляді протесту нерідко відмовлявся реєструвати ті чи інші королівські укази.

Наслідком даного протистояння можна вважати виданий Королівською радою документ від 24 липня 1527 р. під промовистою назвою: «Едикт, оприлюднений Малою радою, присутнім президентам Паризького парламенту, що забороняє цьому суду займатися іншими справами, крім правосуддя» [14, 81–83]. Даний едикт не лише реально відображає суть взаємовідносин короля з Парламентом, а й яскраво вимальовує політичний портрет

самого Франциска. Для розуміння важливості цього документа необхідно більш детально проаналізувати його зміст.

Отже, як сказано в едикті, він був розроблений і оприлюднений Малою радою з волі та в присутності короля. На початку едикту безапеляційно заявляється: «Король вам забороняє втручатися, яким би то не було чином, у державні справи і в усі інші, крім судових ...» [14, 81]. Далі в такому ж дусі піднімається кілька важливих питань, вирішення яких свідчить про суттєве обмеження повноважень Парламенту. Мова йде, насамперед, про відхилення монархом претензій Паризького парламенту на розгляд спорів, що стосуються церковних бенефіцій, і віднесення цих справ до компетенції Великої ради [14, 82].

Особлива увага в едикті приділена питанню посилення регентства Луїзи Савойської. Едикт «анулював і визнав недійсними всі обмеження, які зробили гнилою владу і регентство пані, його матері» та підтвердив усі акти, видані Луїзою [14, 82]. Також Франциск I в едикті проголосив, що в разі його відсутності в королівстві, як на той момент, так і в майбутньому, без всяких застережень регентом Франції є його мати, наділена такою ж владою, як і сам король. Крім цього, Франциск скасував всі акти Паризького парламенту, що підірвали авторитет Луїзи Савойської [14, 82].

Окремо було порушено питання про процедуру реєстрації Парламентом королівських актів. Нагадаємо, що нерідко Паризький парламент практикував не тільки відхилення реєстрації документів, але й реєстрацію їх із самовільно внесеними змінами, що, природно, викликало величезне незадоволення короля. У зв'язку з цим, як і слід було очікувати, в едикті прозвучала заборона Парламенту встановлювати будь-які обмеження або вносити зміни до королівських ордонансів, едиктів та хартій. Єдине, що дозволялося Парламенту, так це можливість вказати королю на певні недоліки поданих актів [14, 82].

Останнім члени Малої ради обговорили питання про повноваження Парламенту стосовно канцлера Франції. Зауважимо, що канцлер Франції, Антуан Дюпра (1515–1535), головував у Малій раді та значився у списку присутніх на цьому засіданні. Едикт від 24 липня 1527 р. оголосив, що Парламент не має ніякої влади над канцлером Франції, яка належить тільки королю і нікому іншому. І, таким чином, всі акти прийняті Паризьким парламентом проти нього, король оголосив недійсними, так як Парламент не володіє юрисдикцією щодо канцлера. Тобто Парламенту було наказано скасувати всі зареєстровані документи, які підірвали авторитет Антуана Дюпра як канцлера Франції [14, 82].

Проте найбільш цікавим є те, що едикт, який істотно обмежує повноваження Парламенту і, по суті, нівелює його, повинен був за бажанням короля (як свідчить сам документ), пройти реєстрацію не тільки в Малій і Великій радах, а й у Парламенті [14, 83]. Безумовно, це був конфлікт, а тому для гарантії реєстрації Франциск I особисто відвідав засідання Паризького парламенту, скликане того ж 24 липня 1527 р.

Прийняті монархом запобіжні заходи виявилися не марними. Події, що відбувалися під час засідання Паризького парламенту, показали його повне політичне безсилля. Перший президент Шарль Гюйар (*Charles Guillard*) звернувся до Франциска I з промовою, яка засвідчила незаперечне верховенство королівської влади над Паризьким парламентом. Гюйар заявив, що Парламент ні в якому разі не піддає сумніву і не обговорює повноваження короля, усвідомлюючи, що останній стоїть вище всіх законів [5, 220]. Можна з упевненістю говорити, що вимушене визнання Шарля Гюйара переконливо свідчить, що едикт від 24 липня 1527 р. відкрито продемонстрував небажання Франциска I ділити владу з будь-ким іншим, і з іншого боку, цей документ є, по суті, важливим свідченням інтенсифікації процесу становлення французького абсолютизму, оскільки він не тільки відобразив на папері волю короля, а й мав реальні наслідки.

З метою протистояти зростаючому впливу Парламенту Франциск I виробив свою тактику боротьби. Король, на відміну від своїх попередників, не намагався створити на противагу Парламенту новий впливовий орган влади, підконтрольний йому. Навпаки, дії короля були спрямовані на максимальну концентрацію влади особисто в його руках. Едиктом від 24 липня 1527 р. він, по-перше, посилив авторитет вірних йому матері-регентші та канцлера Франції, який очолював Королівську раду. Було підкреслено, що вони підвладні тільки йому і нікому іншому. По-друге, Франциск засвідчив силу своїх законодавчих актів, які відтепер стали більш захищеними від втручання Парламенту в процесі реєстрації. Крім цього, самим засіданням, так званім «ложем правосуддя», він продемонстрував, що здат-

ний змусити Парламент реєструвати всі потрібні йому закони. Тобто, фраза «бо така наша воля» в едиктах і ордонансах Франциска I наповнилася реальним змістом.

Висновки. Таким чином, Франциск I Валуа, у пошуках шляхів до формування сильної абсолютистської влади, своїми діями та словами (ордонансами, едиктами, деклараціями) створив образ правителя, втіленням якого став він сам. З документів Франциска I постає образ монарха, «Божою милістю короля Франції», наділеного сакральною владою, боже-ственність якої ніхто не може піддавати сумніву. Він, як помазанник Божий, не просто християнський король, а «*Christianissimus Rex*», що стоїть на сторожі спокою християнського світу. Саме цей образ, активно пропагований владою, усталився в свідомості підданих та сучасників короля. Крім цього, в протистоянні з потужним політичним конкурентом, Паризьким парламентом, Франциск I проявив себе як вольовий лідер, майже абсолютний монарх, що не бажає ділитися владою, а його слово є істиною останньої інстанції, бо така воля короля.

Њієñіє àèèíðèñòàí; ë³òàðàòòðè

1. Челлини Б. Жизнь Бенвенуто Челлини / Б. Челлини. – С.Пб. : Кристалл, 1998. – 512 с.
2. Journal de Louise de Savoye // Nouvelle collection des memoires pour servir a l'histoire de France, depuis le XIII-e siecle jusqu'a la fin du XVIII-e / par J. F. Michaud, J. J-F. Poujoulat. – Paris : L'editeur du commentaire analytique du code civile, 1838. – T. V. – P. 87–93.
3. L'entree de Francois Premier, roy de France, en la cite de Lyon le 12 juillet 1515 / publ. par Georges Guigue. – Lyon, 1899. – 177 p.
4. Метивье Ю. Франция в XVI–XVIII вв.: от Франциска I до Людовика XV / Ю. Метивье ; пер. с франц. А. В. Голубкова, С. В. Панова. – М. : АСТ ; Астрель, 2005. – 190 с.
5. Bourquin L. La France au XVI siecle 1483–1594 / L. Bourquin. – Paris : Belin, 1996. – 226 p.
6. Jacquart J. Francois I / J. Jacquart. – Paris : Fayard, 1981. – 458 p.
7. Малов В. Н. Три этапа и два пути развития французского абсолютизма / В. Н. Малов // Французский ежегодник. – М., 2005. – С. 90–133.
8. Хачатурян Н. А. Сословная монархия во Франции XIII–XV вв. / Н. А. Хачатурян. – М. : Высшая школа, 1989. – 272 с.
9. Ordonnances des rois de France. Regne de Francois I. – Paris : Imprimerie nationale, 1916. – T. II: 1517–1520. – 737 p.
10. Mas-Latrie, de L. De la formule «Car tel est nostre plaisir» dans la chancellerie francaise // Bibliotheque de l'ecole des chartes. – 1881. – Vol. 42. – P. 560–564.
11. Ordonnances des rois de France de la troisieme rase, recueilli par ordre chronologique. – Paris : Imprimerie nationale, 1849. – Vol. XXI. – 707 p.
12. Commines F. Memoires / F. Commines. – Paris : Librairie ancienne Honore Champion, 1925. – T. II: 1474–1483. – 351 p.
13. Ordonnances des rois de France. Regne de Francois I. – Paris : Editions S. Lapina en vente chez Georges Courville libraire a Paris, 1933. – T. IV: (1524–1526). – 376 p.
14. Ordonnances des rois de France. Regne de Francois I. – Paris : Editions S. Lapina en vente chez Georges Courville libraire a Paris, 1936. – T. V: Premiere partie (1527–1528). – 200 p.

Одержано редакцією 10.02.2014

Прийнято до публікації 15.05.2014

Аннотация. *Вашук Л. В. Образ монарха-правителя в представлениях Франциска I Валуа (по ордонансам и эдиктам короля).* В статье проанализирован образ монарха-правителя в представлении Франциска I Валуа на основе текстуального анализа королевских актов (ордонансов, эдиктов и деклараций). В исследовании сделана попытка сопоставить данный образ с личностью самого Франциска, который не только придал юридической силы своим ордонансам, но и заставил их работать на практике.

Ключевые слова: Франциск I, ранний французский абсолютизм, эвокация, право ре-монстрации, «ложе правосудия»

Summary. *Vashchuk L. The image of monarch-ruler in the notion of Francis I de Valois (based on the king's ordinances and edicts).* This article represents the analysis of the image of monarch-ruler in the notion of Francis I de Valois on the basis of textual analysis of royal acts (the ordinances, the edicts and declarations). We determined the main characteristics that were given to the image of the ideal ruler by the king. Francis emphasized the sacred nature of royal power; the ruler's loyalty to the Christian faith and the Catholic Church; he clearly demonstrated the desire to concentrate the power in his hands – the hands of strong-willed powerful ruler. The author attempted to compare this image of ruler with the personality of Francis, who not only gave the legal force to his royal acts, but also forced them to work in practice. The article considers the significant examples of the strengthening of royal power and authority – Francis's I opposition to the political

claims of Paris Parliament that was the powerful judicial authority. Using his legal right to evocation and personally taking part in the meetings of parliament, the king undermines the importance of this institution in the political life of the country. Special attention is paid to the analysis of the royal edict of 24 July 1527, which effectively captured the Parliament to the French crown. This document clearly demonstrated the personality and character of the king as well as his absolutist aspirations.

Key words: Francis I, early French absolutism, evocation, right of remonstrance, «bed of justice»

УДК 94(043.3)

Р. В. Дудар

ЗАНЕПАД ТА ЛІКВІДАЦІЯ ЯНИЧАРСЬКОГО КОРПУСУ

У статті аналізуються передумови та причини, які призвели до занепаду та ліквідації (1826 р.) корпусу яничарів в Османській імперії, визначено обставини погіршення бойових кондицій згаданого корпусу, відтворено позавійськове повсякдення яничарів. Охарактеризовано комплекс заходів султана Махмуда II, покликаних запобігти поширенню деструктивних явищ в державі.

Ключові слова: яничари, армія, султан, військо, Османська імперія, повстання, заколот

Постановка проблеми. На початковому етапі свого існування (друга половина XIV–XVI ст.) яничарський корпус був воєнною силою, яка була готова кожної миті захистити Османську імперію та її правителів. Але вже з середини XV ст. яничари почали перетворюватися на серйозну політичну силу. Армія (і зокрема яничарський корпус) перестали ефективно виконувати покладені на них завдання, свідченням чого стала низка поразок, яких зазнали османи від армій європейських держав та Російської імперії. Перша третина XIX ст. наочно продемонструвала майже повну нездатність збройних сил імперії зберегти територіальну цілісність Порти, відтак реорганізація армії перетворилась на одну з найголовніших завдань османських урядів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зусилля османського уряду, направлені на модернізацію армії, привернули увагу цілої низки істориків, і, в першу чергу, слід відзначити монографію радянської дослідниці Г. Клейман [3], в якій зібраний значний матеріал про боездатність та основні напрямки реформування армії Османської імперії. У центрі уваги більшості істориків перебував здебільшого процес організації, комплектування та функціонування яничарського корпусу, а також з'ясування впливу яничарів на перебіг політичних процесів в Османській державі. У цьому контексті слід згадати про статті відомої дослідниці історії османів І. Петросян [10–13], яка також виступила перекладачем та упорядником надзвичайно важливого у джерельному відношенні трактату невідомого автора з історії та організації яничарського корпусу [4]. Значний внесок у вивчення особливостей функціонування яничарського корпусу на завершальному етапі його існування зробив російський історик А. Міллер [5; 6].

Важливим етапом у дослідженні цієї проблеми став вихід у світ значної за своїм обсягом синтетичної праці «История Османского государства...» [2], цілий розділ якої присвячений аналізу проблем комплектування та внутрішньої організації османського війська, у тому числі й яничарському корпусу.

Публікація кількох важливих у джерельному відношенні зарубіжних праць додатково збагатила джерельну основу для відтворення специфіки функціонування та існування яничарського корпусу [23]. Цінну інформацію про яничарське військо можна почерпнути в працях турецьких дослідників І. Узінчаршили [24] та Ш. Мутлу [22].

В українській історіографії одним з перших до вивчення обставин формування та функціонування збройних сил Османської імперії, і зокрема, корпусу яничарів звернувся І. Срібняк [14–17]. Слід також відзначити наукову вартість монографії Т. Чухліба [19], який побіжно зупинився на організації яничарського корпусу. Однак загальний стан вивчення даної теми дозволяє стверджувати про перспективи її подальшого вивчення.

Метою статті є аналіз причин та передумов занепаду яничарського корпусу, які призвели до його ліквідації та подальшої реорганізації збройних сил Османської імперії.

Виклад основного матеріалу. Перше повстання яничар відбулося в 1449 р. Вони були незадоволені своїми заробітками і таким чином вимагали у влади підвищення платні. У